

Dr. Mujzer Péter

Magyar páncélosok alkalmazása a II. világháborúban

II. rész

A DÉLVIDÉKI HADMŰVELETEK

Németország 1941. április 6-án megtámadta Jugoszláviát. A németek egy gyors hadjáratral akarták a Barbarossa hadművelet előtt stabilizálni a balkáni hátországukat. (Ezt a brit erők Görögországban végrehajtott partraszállása is veszélyeztette.)

Magyarország a támadó német hadsereg egyik felvonulási, gyülekezési körzete volt. A Magyar Királyi Honvédségnél is elrendelték a részleges mozgósítást és a harckészültséget. A német támadást követően számos légitámadás érte a határ menti településeket. A német támadás súlya alatt a több nemzetiségű jugoszláv állam szétesett. A horvátok kikiáltották az önálló Horvátországot. A magyar kormány arra hivatkozva, hogy a Vajdaságban hatalmi vákuum keletkezett, ami veszélyezteti az ott élő magyar kisebbséget, elrendelte a honvédség bevetését.

A magyar honvédség alakulataiból, a 3. hadsereg (I., IV., V. hadtest), a gyorsadtest, a légierő kijelölt alakulatai és a folyamórség vett részt az 1941. április 11-én meginduló hadműveletekben. A gyorsadtest az 1. és 2. gépkocsizó lövész- és az 1. és 2. lovasdandárból állt. A gyors/páncélos csapatok éppen átszervezés alatt álltak, amikor feliasztották őket. Éppen ekkor kezdődött meg az új harckocsizászlóalj megszervezése.

8. ábra. Az 1. felderítő zászlóalj páncélgépkocsi-századának 39M Csaba páncélgépkocsija és civilek magyar zászlóval a délvidéki hadművelet során, 1941. április

9. ábra. Az 1. felderítő zászlóalj egyik Csaba páncélgépkocsi-szakasza indulásra készen. A virágcsokor az első járművön, nem volt tipikus ebben a hadműveletben

A lovas páncéloszászlóalj megkapták a két-két kis harckocsiszázadaikat, de hiányoztak a 38M Toldi könnyű harckocsiszakaszok. Az elvonuló csapatok a mozgósítás akadozása, a hiányos fegyverzet, felszerelés miatt csak csökkentett harcértéket képviseltek.

A 2. gépkocsizó lövészdandár hadrendjéből 10 db könnyű harckocsi, 8 db páncélgépkocsi, 135 db motorkerékpár és 21 db gépjármű hiányzott. A 2. felderítő zászlóalj gépjárművek hiánya miatt a gépkocsizó lövészszázadát és az árkászszakaszát nem tudta mozgósítani, ezek nélkül vonult el.

Az 1. lovas páncéloszászlóalj a páncéltörő ágyús, távbeszélő-, árkász- és könnyű harckocsiszakaszok nélkül indult a frontra. A 2. lovas páncéloszászlóaljnak 3 kis harckocsi, egy páncélgépkocsi-százada volt, a páncéltörő ágyús szakasznak viszont csak 1 db 36M lövege volt. A kis harckocsiszázadok 18 db 35M FIAT Ansaldo kis harckocsival és 3 db 38M Toldi könnyű harckocsival rendelkeztek.

A szerb-magyar határon a jugoszláv hadsereg megerősített határőrposztokat és kis erődökből álló védelmi vonalat épített ki az évek során. A magyar előrenyomulás idején azonban a reguláris jugoszláv alakulatok nagyrészt elhagyták a védelmi vonalakat. A magyar csapatok kisebb harcok árán birtokba vették azokat.

1941. április 11-én három felderítőcsoporthoz hoztak létre és alkalmaztak Hercegszántó körzetében. Az 1. felderítő-

10. ábra. A 2. felderítő zászlóalj 38M Toldi könnyű harckocsija úton a frontra, mögötte Ford tehergépkocsik

zászlóalj az 1. gépkocsizó lövészdandár élén haladt az előrenyomulás során. A felderítő-zászlóaljat megerősítették egy gépkocsizó lövészszázaddal, egy gépvontatású könnyű tarackos üteggel (a 9. kerékpáros zászlóalj állományából), egy-egy géppuskás és árkászszakasszal.

Az 1. lovas páncéloszászlóaljat (egy-egy könnyű, kis harckocsi és páncélgépkocsi század) megerősítették egy gépvontatású könnyű tarackos üteggel (37M 10,5 cm). Az előrenyomuló könnyű harckocsi és páncélgépkocsi-századok a jugoszláv erődítéseket elhagyatva találták.

A 2. lovas páncéloszászlóalj katonái szintén üres erődöket foglaltak el Bajmoktól keletre.

A 2. gépkocsizó lövészdandár parancsnoka, Vörös János ezredes április 12-én két harccsoportot hozott létre a dandár egységeiből. A Sándor harccsoport, (Sándor alezredes a 4. gépkocsizó lövészszázalaj parancsnoka volt) a 4. gépkocsizó lövész-, a 2. felderítő zászlóaljakból, a 12. kerékpáros zászlóalj gépvontatású könnyű tarackos ütegeből, 2 db 36M 40 mm-es Bofors gépágyúból és egy árkászszak-

11. ábra. Ansaldo kis harckocsiszakasz vonul át egy délvidéki falun 1941 áprilisában

12. ábra. Az 1. lovas páncéloszászlóalj 1941. április 13-án kilőtt 39M Csaba páncélgépkocsija. A jármű 5 találatot kapott egy 37 mm-es páncéltörő ágyútól

szakból állt. A Sándor harccsoport a dandár első lépcsőjében került harcba vetésre azzal a feladattal, hogy foglalja el Szenttamást, vegye birtokba a szenttamási hidat és törjön előre Újvidék felé.

A második, Benda harccsoport (Benda alezredes a 12. kerékpáros zászlóalj parancsnoka volt) az 5. és 6. gépkocsizó lövész-, 12. kerékpáros zászlóaljból, a 2. gépvontatású könnyű tarackos tüzérsztyályból és két árkászszakaszából állt. A Benda harccsoportot a dandár második lépcsőjében vetették be. Kishegyes-Topolya irányába kellett előrenyomulnia.

Az utak rossz minősége és az esőzések miatt a csapatok csak lassan tudtak előrenyomulni. Az 1. gépkocsizó lövészdandár április 12-én kezdte meg az előrenyomulást. Az 1. és 2. gépkocsizó lövészszázalajak gépjárműveken elérték Zombort. De túl későn ahhoz, hogy megakadályozzák a zombori híd felrobbantását a Ferenc-csatorna felett. A 3. gépkocsizó lövészszázalaj alegységei gyalogosan nyomultak előre és közben összecsaptak a szerb erőkkel Külöld térségében. A honvédek 42 foglyot ejtettek és 5 db löveget zsákmányoltak.

Április 12-e reggelén az 1. felderítő-zászlóalj könnyűharckocsi-százada szerb csapatokba ütközött Zombor térségében. Rövid és heves összecsapás során a magyar csapatok 74 szerb foglyot ejtettek, 4 db páncéltörő ágyút és 6 db géppuskát zsákmányoltak. A felderítő-zászlóalj ugyanaznap jelentős szerb erőkkel ütközött meg Topolyánál, a Ferenc-csatorna mentén.

Két db 39M Csaba páncélgépkocsi is részt vett a felderítésben, Sándor Mihály hadapród őrmester parancsnoksága alatt. A páncélgépkocsik egy jelentősebb szerb erőderített fel. Az őrmester az egyik páncélgépkocsit visszaküldte jelentéstételre. Ez elárulja azt is, hogy a rádiókapcsolat nem nagyon működött a csapatok és a parancsnokságok között. A másik Csaba páncélgépkocsival oldalba támadta a szerb erőket. A támadás és a heves géppus-

13. ábra. Az 1. felderítő-zászlóaljhoz tartozó Alexy Andor zászlós holtteste a 39M Csaba páncélgépkocsiján

ka- és nehézpuskatűz meglepte a szerbeket, akik a védekezés helyett a visszavonulást választották. Több száz szerb pedig inkább a megadást választotta.

Sándor Mihály hadapród őrmester egy hasonló vállalkozást hajtott végre április 15-én Bácsszőregnél, ahol bekerített huszárokat szabadított ki. Ezekért a haditettekért Nagy Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki.

Az előrenyomulás során a dandárok és a gyorshadtest közötti híradást nem sikerült fenntartani. A gyorshadtest parancsnokának, Miklós Béla vezérőrnagynak nem volt információja a 2. lovas- és 2. gépkocsizó lövészdandárok előnyomulásáról. Ezért utasította az 1. gépkocsizó lövészdandárt, hogy változtassa meg a támadási irányát és forduljon Újvidék irányába.

15. ábra. 38M Toldi harckocsi és kezelői egy érdeklődő német motorkerékpáros katonával a Délvidéken

A 2. lovasdandár feladata volt a szenttamási híd elfoglalása április 12-13-án. Kozocsa alezredes (a 2. lovas páncéloszászlóalj parancsnoka) parancsnoksága alatt létrehozott harccsoport, 2. lovas páncéloszászlóalj, egy gépvontatású könnyű tarackos üteg és egy fél árkászszázad kapta feladatul a híd elfoglalását.

A magyar csapatok, követve a visszavonuló szerb erőket, Topolya irányából támadtak Szenttamás felé. 1941. április 13-án a lovas páncéloszászlóalj egy felderítőjárőrt küldött Szenttamás felderítésére. A 2 db 39M Csaba páncélgépkocsi Bély László főhadnagy parancsnoksága alatt közelítette meg a megerősített falut. A hídnál egy jól álcázott szerb 37 mm-es páncéltörő ágyú tüzebe került a két magyar páncélgépkocsi. A Csabák számos találatot kaptak és 6 fő elesett, köztük Bély főhadnagy is.

A szerb páncéltörő ágyút, közvetlen irányzással Makláry László főhadnagy egy nyílt tüzelőállásba vontatott,

14. ábra. 38M Toldi könnyű harckocsi vonul át Vukovár utcáján; 1941 áprilisa

16. ábra. Pihenő német gyalogság és magyar harckocsizók 38M Toldi könnyű harckocsival. A géppuska légvédelmi állványra helyezve, Délvidék 1941.

10,5 cm-es könnyű tarackkal lőtte ki 500 m-ről. A kilőtt Csaba páncélgépkocsikat később kijavították.

Amikor a Sándor harccsoport is megérkezett Szenttamásra, heves utcai harcok törtek ki. A 4/1. üteg egyik 10,5 cm-es könnyű tarackja nyílt tüzelőállást foglalt a hídfeljáróval szemben és közvetlen irányzással kilőtte a hidat őrző bunkereket. Ez lehetővé tette, hogy a magyar csapatok hatástalanítsák a hidra szerelt tölteteket, ezzel megóvva a hidat a robbantástól. Szenttamás elfoglalása után a Sándor csoport Újvidék északi szélé felé nyomult előre.

A 2. lovas páncéloszászlóalj egyik kisharckocsi-százada felderítést hajtott végre a Szabadka térségében lévő szerb bunkerek közelében. A századparancsnok 38M Toldi parancsnoki könnyű harckocsija aknára futott és a robbanás letépte az egyik láncfalat. A szerb állások egyébként üresek voltak.

1941. április 13-án, Petrőcz térségében az 1. felderítő-zászlóalj felderítői rajtaütöttek egy visszavonuló szerb gyalogezred egységein. A felderítő-zászlóalj zöme a páncélgépkocsi-század és egy könnyű tarackos üteg támogatásával, Petrőcz és Dunagólos térségében oldalba támadták a szerb gyalogságot. A magyar csapatok egy rövid, de heves tűzcsapása nyomán a szerbek megadták magukat. A felderítő-zászlóalj 30 szerb tisztet és 1000 fő legénységi állományú katonát ejtett foglyul, és délután 4 órakor elérte Újvidéket.

A kapitulált szerb alakulat lefegyverzésében részt vett Alexy Andor zászlós, a páncélgépkocsi század egyik szakasziparancsnoka. Alexy zászlós kiszállt a Csaba páncélgépkocsijából, hogy ellenőrizze a szerb katonák lefegyverzését. Az egyik lefegyverzésre váró szerb tiszt lelőtte a magyar zászlóst. A merénylőt a Csaba páncélgépkocsi toronygéppuskája lelőtte.

1941. április 13-án, a kora esti órákra az 1. gépkocsizó lövészdandár zöme megszállta Újvidéket. A városban viszsamaradt szerb csetnikek tüzet nyitottak a bevonuló magyar csapatokra. A magyar csapatok nem voltak kiképezve gerillák elleni harctevékenységre. A magyar csapatok pánikba estek a lesből lövöldöző csetnikektől. Megszűnt a tűzfegyelem, a katonák ész nélkül tüzet nyitottak minden vélelmezett ellenséges mozgásra, tüzelőállásra. A magyar veszteségek zöme abból következett, hogy a honvédek egymásra lőttek. A harcok másnap, április 14-én is folytatódtak, a SOPRON őrnaszád is tűztámogatásban részesítette az Újvidéken harcoló magyar csapatokat.

A 2. lovasdandár törzse, a 16. kerékpáros zászlóalj és az 5. tüzérsztály Szenttamáson éjszakázott április 13-ról 14-re virradóra. Az 1. huszárezred Bácsfeketehegy, a 2. huszárezred Óbecse térségében gyülekezett.

17. ábra. Toldi és Ansaldo harckocsik bevagonírozása a hadjárat végén; Délvidék, 1941.

Az 1. lovasdandár megkésve érkezett a gyülekezési körzetébe Bajmók–Topolya térségébe. A 10. kerékpáros zászlóalj Ószer térségében lépett harcba. A magyar csapatok április 13–14-én visszafoglalták a Délvidéket.

1941. április 14-étől a gyorsadtest gépkocsizó lövészdandárjait a német Kleist páncélos csoportnak rendelték alá. A jugoszláv hadjárat gyors lezárása miatt azonban a gépkocsizó lövészdandárok más feladatot kaptak, Eszék–Vinkovci–Vukovár térségét kellett biztosítaniuk.

A hadműveletek során a honvédség 5 tiszte és 60 katonája halt hősi halált, 3 tiszt és 239 fő legénységi állományú tagja sebesült meg. Az elesett 5 tiszt közül két fő, Bély László főhadnagy és Alexy Andor zászlós a páncélos-csapatok állományába tartoztak.

FORRÁSOK

- Babucs Zoltán: Jászsági honvédek a II. világháborúban, I. A jászberényi harckocsi zászlóalj története a II. világháborúban, 2000;
- Babucs Zoltán – Maruzs Roland: „Jász vitézek rajta, előre!” A jászberényi kerékpáros és harckocsizó zászlóalj története 1920–1944, Püldo;
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: A Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945, Petit Real, 2006;
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: A Magyar Királyi Honvédség hazai gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945, Petit Real, 2012;
- Bombay László – Gyarmati József – Turcsányi Károly: Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest.
- Bonhardt Attila – Sárhidai Gyula – Winkler László: A Magyar Királyi Honvédség fegyverzete 1919–45 part 1, Zrínyi, 1992;
- Dombrády Loránd – Tóth Lajos: Magyar Királyi Honvédség 1919–45, Zrínyi, 1987;
- Dombrády Loránd: A magyar gazdaság és a hadfelszerelés, 1938/44, Akadémia, 1981;
- Páncélos csapatok 60. évfordulója, HM, 1996;
- Számvéber Norbert: Páncélosok a Felvidéken, Püldo;
- Sőregi Zoltán – Végső István: Gyorsan, bátran, hűséggel, A m. kir. „Balogh Ádám” 15. honvéd kerékpáros zászlóalj története, Timp Kiadó, 2009;
- Horváth Csaba: A Gyorshadtest felderítő szolgálata ZMKA Akadémiai Közlemények;
- Dombrády Loránd: A horthysta katonai vezetés erőfeszítései a páncélos fegyvernem megteremtésére, HK 1969/2, 1970/4;
- Dr. Varga D. József: Magyar autógyárak katonai járművei Maróti, 2008;
- Csaba Becze: Magyar steel, MashroomPublication, 2006.